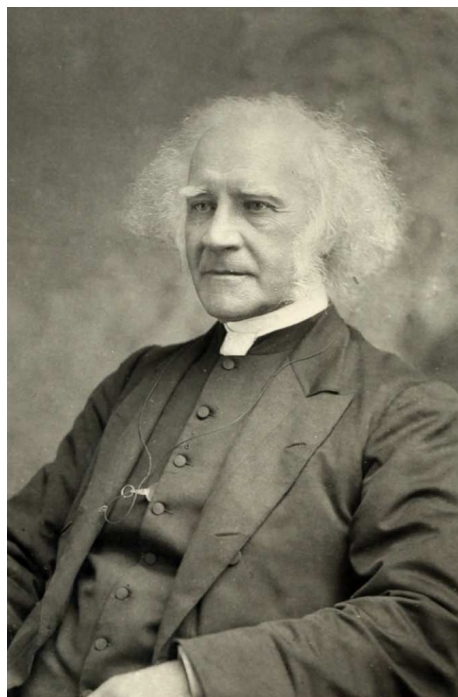

Ex libris

Nagy-Laczkó Balázs

Dr. Somerville szenzációs látogatása Békésben

„örülök, hogy nem hallgattam a jó debreceni protestánsok tanácsára és nem mentem haza. Magyar misszióutam jelentős része most kezdődik. Ki hitte volna, hogy én még földi életemben ilyen jelenetek tanúja lehetek. O, csak töltené ki az Úr az ő Lelkét. Valósággal a pünkösdi háromezerre kell gondolnom. Istené legyen érte minden dicsőség.”

(Dr. Somerville naplófeljegyzése a gyomai látogatását követően, 1888.)

1888. február elsején háromezres tömeg gyűlt össze a gyomai református templomnál, hogy hallja és lássa a világhírű skótot, Dr. Somerville-t. Tették ezt mindannak ellenére, hogy a skót érkezéséről mindössze aznap szerezhettek hírt,

és hogy csak igen kevesen bírhatták közülük az angol nyelvet, hát még a skót akcentust. A közönség száma különösen lenyűgöző, ha figyelembe vesszük, hogy a háromezer fő nagyjából a teljes település korabeli lakosságának egyharmadát jelentette.

De ki is volt az akkor 75 éves Dr. Somerville, aki ekkora érdeklődésre tarthatott számot a 19. századvégi alföldi magyarság körében?

Alexander Neil Somerville 1813. január 30-án született a skóciai Edinburgh-ben, ahol később teológiai tanulmányait is folytatta. Korán ráismerve evangelizátori képességeire 1837-ig mint szabad evangélista tevékenykedett, majd 1837–1846 között a glasgow-i (szintén Skócia) St. Anderston gyülekezetben szolgált, ahol 1839-ben – a Somerville munkásságát disszertációjában részletesen ismertető Molnár Sándor Károly beszámolója szerint – *„nagy megtérési, ébredési hullám történt”*. 1843-ban tevékeny részt vállalt lelkészként a *Free Church of Scotland* (1843–1900) létrehozásában, mely 1900-ban egyesülve más skót egyházakkal a mai Skóciai Egyesült Szabadegyház egyik fontos elemét jelentette. Az igen tevékeny természetű Somerville az 1840-es években Kanadában is feltűnik, hogy aztán majd’ negyven évnyi nyugodt felföldi tartózkodás után, az 1880-as évek elején előbb a Német Császárságba tegyen missziós utat, majd 1887-ben útra keljen az oroszországi Kisinyov felé, mely missziós útja során hónapokat töltve az Osztrák-Magyar Monarchia területén, a magyar közönséggel is találkozzon. Utóbbi volt egyben Somerville utolsó missziós útja, 1889. szeptember 17-én hunyt el szülőföldjén, Edinburgh-ben.

Somerville utazása során több mint 100 napot töltött magyar területen, Gyoma előtt járt Budapesten (1887. december), Debrecenben (1888. január 4–6.), ahol – mint a fenti idézet is mutatja – azt a tanácsot kapta a helyi reformátusoktól, hogy inkább menjen haza. Nem így tett, 1888. január 18-án Szolnokra látogat, majd egy kisebb budapesti kitérő után Szegedre, ahol többek között a Csillag börtönt is meglátogatta (1888. január 29.), innen pedig Hódmezővásárhely (január 28.), majd Békés (január 30.) és ezt követően Gyoma következett, hogy aztán még Mezőtúrt (február 2.), Mezőberényt (február 3.), Gyulát (február 4.), Nagyváradot (február 6–7.), Kolozsvárt (február 8–9.), Nagyenyedet (február 10.), Aradot (február 11.), ismét Mezőtúrt (február 15.), Nagyikindát (február 16.), Nagybecskereket (február 17–20.), Szabadkát is felkeresse (február 21.), hogy aztán a bukaresti Magyar Egyletben tartott meeting-en vegyen részt (február 29.), mielőtt Túrkeve (március 11.) és Budapest (március 13.) ismételt felkeresésével zárta volna magyarországi látogatását.

Hogy mekkora jelentősége volt akkoriban egy skót evangelizátor alföldi útjának, azt jól mutatja, hogy a háromezresre becsült gyomai közönséget – melyről maga Somerville azt jegyezte fel, hogy *„ekkor hallgatóságom Skóciában sem volt”* – egyedül a négyezresnek vélt, szintén békés megyei, békési közönség múlta felül, és ugyan korábbi látogatásain is nagyszámú közönséggel találkozott, az a bizonyos nagy szám egy-két százat, mintsem egy-két vagy akár három-négy ezret jelentett. A békési látogatásról a Békés-Gyulai Híradó, míg a gyomairól Békés mellett a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap is beszámolt a korabeli megyei és országos olvasóknak.

Somerville magyarországi látogatása során a református hittársak mellett külön figyelmet szentelt a hazai zsidó közösségnek is, Budapesten az egyik, kifejezetten zsidóknak szervezett előadásán **Vámbéry Ármin is feltűnik, akinek a neve nem lehet ismeretlen rovatunk olvasói előtt**. Vámbéry egyben tolmácsként is

segítette a lelkész munkáját – általában magyarra, de a kifejezetten zsidóknak szervezett alkalmon németre fordította szavait. Szolnokon elsősorban az akkor már lemondott tápiószelei rabbit, Lichtenstein Izsákot kereste fel.

A békési látogatás külön érdekessége, hogy a látogatás idején az a bizonyos Kecskeméti Ferenc látta el a lelkészi hivatalt (1884–1918 közötti időszakot ennek nyomán szokás Békésen „Kecskeméti-korszaknak” is nevezni), aki 1882–1885 közt New York-ban tevékenykedett missziós lelkészként, így kétségtelen, hogy az angol nyelvet is igen jól bírta.

Érdekes az is, hogy bár a korabeli sajtó igazi szenzációként említi a skót lelkész gyomai látogatását, a település első világháború előtt íródott gyülekezettörténetében mégsem említik.

Somerville elsősorban vasúton utazott, így a látogatások helyszínének kiválasztásában is fontos szerepet vitt, hogy az adott terület mennyire könnyen megközelíthető kötöttpályás szárazföldi gőzössel. Gyomán már 1858 óta rendelkezésre állt a vasút, így semmi akadálya nem volt a látogatásnak, melyre a lelkészt unokája is elkísérte.

A február 4-ei gyulai látogatás pikantériája, hogy az – valószínűleg Somerville tudtán kívül – kampányeseménynek is tekinthető, ha figyelembe vesszük, hogy a látogatást a tolmácsként mellette az alföldi út során tevékenykedő Szalay József nagybecskereki lelkész szervezte meg, aki éppen az 1887-ben megüresedett gyulai vezető lelképásztori székre pályázott ekkor. Az „agg skót”, ahogy akkoriban sokszor emlegették, mintegy kétezer fő előtt megtartott beszédével sem tudta beváltani Szalay hozzáfűzött reményeit: a gyulai presbitérium Dombi Lajos nagyváradi lelkészt választotta meg végül, mely azt is mutatja, hogy a gyulai hívek 1848-as alapokon álló lelkészt „szívesebben láttak a közösség élén, mint egy modern európai eszméket magával hozó lelki pásztort” – ahogy Molnár Sándor fogalmazott.

Hogy a nagyság már csak azért nagyság mifelénk, hogy bőven legyen benne hely számos kicsinységnek, azt jól mutatja, hogy Somerville alföldi látogatásához – pontosabban a mezőtúrihoz – kapcsolódóan személyeskedő vita alakult ki a korabeli sajtóban Kálmán Farkas idősebb és választott lelkész, valamint Révész Mihály, akkoriban még segédlelkész között. Előbbi rövid, finom, de annál csípősebb célzást tett rá, hogy a fiatal segédlelkész – kit nyilvános írásában *öcsémnek* szólít – fordítási hibát véthetett a skót lelkész prédikációjáról készült ismertetőjében (az idősebb lelkész arra is céloz, hogy ez a másik fél fiatal és pályakezdő voltát figyelembe véve sem lehetetlen). Révész válasza több hasábra rúgott, hogy aztán még cikkíró támogatókra is szert tegyen, sőt, még a vita tárgyát képező római jogi szakértőket is megszólaltatott a védelmében. A lelkészi lelkek önérzeti ütközete szinte már az évszázadokkal korábbi hitvitázók magasságaiba – vagy, ha úgy tetszik, mélységeibe – lebbent, jól emlékeztetve minket, hogy a közösségi oldalak előtt is megvolt a kommenthuszárkodásnak a maga – ha valamivel lassabb is – terepe.

Mi mással is zárhatnám írásomat, mint a Gyulán szerkesztett és szerzett Békés korabeli beszámolójával:

„Dr. Sommerville világhírű angol hittudós – ki nem tekintvén 75 évének terhét és az utazás nehézségeit, apostoli buzgalommal járja be a protestáns egyházakat, hogy szavaival a hívek vallásos buzgóságát és hit szeretetét előmozdítsa, – f. hó 1-én unokája kíséretében Gyomára érkezett. Bár e világhírű vendég

megérkezését előzőleg közhírré tenni nem lehetett, mégis egész zsúfolásig megtelt a ref. templom hallgatósággal, kik között a reformátusokon kívül a más vallásfelekezetek is szép számmal voltak képviselve. A hallgatók száma 3000-re tehető. Bár a rögtönös fordítás – az angol nyelven előadott – nagyszerű beszédet nem adhatta vissza teljes ereje és szépségében, de a szív és léleknek mégis bő alkalma nyílt gyönyörködni és épülést venni a kitűnő hasonlatok és példákon, melyekben e nagyszabású beszéd bővelkedett. A prédikáció közben angol melódiájú énekek adtak elő. A világhírű hittudós a következő nap M.-Túrra utazott körútjának folytatása végett, tegnap Gyulára érkezett és ma délután itt fog prédikálni.”

Főoldal

2022. február 03.